

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Данилюк Л. Р.

**Право навколишнього середовища
Європейського Союзу:**

**методичні вказівки і завдання
для підготовки до семінарських (практичних) занять
студентів денної форми навчання
спеціальності 081 Право**

м. Івано-Франківськ – 2018

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 8 від 24 травня 2018 р.)*

Рецензенти:

О. Р. Ковалишин, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри судочинства Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Н. О. Багай, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Данилюк Л. Р. Право навколишнього середовища Європейського Союзу: методичні вказівки і завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право. Івано-Франківськ, 2018. 17 с.

Методичні вказівки і завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право з навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Метою даного видання є сприяння організації роботи студентів при вивченні відповідного курсу. До посібника включено програму навчальної дисципліни, завдання до семінарських занять, питання для самоконтролю, а також список літератури і нормативно-правових актів, рекомендованих для вивчення курсу.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
I. Програма навчальної дисципліни.....	7
1. Загальна частина.....	7
2. Особлива частина.....	7
II. Методичні поради і завдання до семінарських занять.....	9
1. Загальна частина.....	9
Тема 1. Формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права.....	9
Тема 2. Предмет і структура права навколишнього середовища Європейського Союзу.....	9
Тема 3. Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу.....	10
Тема 4. Принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу.....	10
Тема 5. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу.....	11
2. Особлива частина.....	12
Тема 6. Збереження та охорона біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу.....	12
Тема 7. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках Європейського Союзу.....	12
Тема 8. Правове регулювання поведження з відходами у рамках Європейського Союзу.....	13
Тема 9. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.....	14
III. Питання для самоконтролю.....	15
IV. Список літератури і нормативно-правових актів, рекомендованих для вивчення курсу.....	16

ВСТУП

Право навколишнього середовища Європейського Союзу – порівняно нова галузь європейського права, яка динамічно розвивається усі останні роки під впливом міжнародно-правових процесів, особливо глобального масштабу. З іншого боку такий її розвиток має безпосередній вплив на сучасне міжнародне право навколишнього середовища та національне право усіх європейських держав, включаючи Україну.

Європейське право виникло внаслідок активного розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті, які привели до створення Європейського союзу – потужного об'єднання держав-членів, що не має аналогів у світі. Європейське право має особливі джерела права, процес нормотворчості та правозастосування, інституційний механізм і механізм за дотриманням норм.

Незважаючи на наявність рис як національного права, так і міжнародного, європейське право є особливою самостійною системою права.

Під правом навколишнього середовища Європейського Союзу слід розуміти сукупність норм і принципів європейського права, що регулюють відносини між його суб'єктами з питань, які стосуються навколишнього середовища.

Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу включають норми первинного права, норми вторинного права, прецедентне право, міжнародні договори чи так зване третинне або додаткове право. Усі джерела європейського права пов'язані ієрархічною системою, в якій вищою юридичною силою наділені джерела первинного права. На основі первинного права органи Європейського Союзу приймають норми вторинного права. Відносно самостійними групами є норми прецедентного права та міжнародні договори.

Основними принципами права навколишнього середовища Європейського Союзу є такі як: попередження, перестороги, відшкодування шкоди, завданої навколишньому середовищу, «забруднювач платить».

Метою викладання навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» є: продемонструвати та довести студентам зростаючу роль права навколишнього середовища ЄС на сучасному етапі розвитку країни; акцентувати їхню увагу на важливості правових інститутів цієї галузі права; ознайомити їх з найбільш проблемними теоретичними та практичними питаннями, що виникають в процесі охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; представити їм норми права, які регулюють відносини, пов'язані з охороною навколишнього середовища ЄС і збереженням його окремих компонентів; показати значення вказаних норм та їх цінність для людства на шляху до сталого розвитку.

Курс «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» включає вивчення історії формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права, предмету і структури, джерел, принципів права навколишнього середовища Європейського Союзу,

ролі інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу. В межах особливої частини курсу аналізуватимуться режими збереження та охорони біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу, правове регулювання у галузі попередження зміни клімату, правове регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу, правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.

Вивчення даної навчальної дисципліни здійснюється як у формі лекцій, так і у формі семінарських занять та самостійної роботи студентів. Семінарські заняття покликані забезпечити глибше засвоєння матеріалу, оволодіння практичними навиками застосування відповідного законодавства. У зв'язку з цим на кожне заняття виноситься розгляд теоретичних питань і вирішення практичних завдань. Короткі методичні вказівки, розроблені до кожної теми, повинні допомогти студентам у виборі методики вивчення теми.

Готуючись до семінарських занять, студентам необхідно вивчити теоретичні питання, які винесені для обговорення, опрацювати рекомендовану літературу і законодавство. Також необхідно вивчити додаткову літературу, формуючи свою власну наукову позицію, особливо зі спірних, дискусійних питань.

Вирішення практичних завдань потрібно починати з уважного вивчення фабули завдання і визначення фактичних обставин, що мають юридичне значення. Потім необхідно визначити особливості відповідних відносин, їх характер, склад, що дасть змогу вірно підібрати необхідний інститут та норму для врегулювання даних відносин. Вирішення завдання може вважатись обґрунтованим, якщо воно супроводжується посиланням на відповідні нормативно-правові акти. Відповіді на всі завдання повинні бути викладені в письмовій формі.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» студенти повинні:

знати: історію формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права; предмет і структуру права навколишнього середовища Європейського Союзу; джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу; принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу; роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу; засади щодо збереження та охорони біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу; підходи до правого регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках Європейського Союзу; позиції щодо правового регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу; правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.

вміти: орієнтуватися у системі нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; правильно тлумачити і застосовувати норми, вміщені у

відповідних нормативно-правових актах; ефективно використовувати відповідні норми у змодельованих ситуаціях; аналізувати підходи до регулювання відносини у сфері охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал; досліджувати міжнародну та вітчизняну практику охорони навколишнього середовища і збереження його окремих компонентів.

I. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна частина

Тема 1. Формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права

Поняття та місце європейського права навколишнього середовища в системі європейського права. Розвиток європейського права навколишнього середовища.

Тема 2. Предмет і структура права навколишнього середовища Європейського Союзу

Компетенція Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.

Тема 3. Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу

Установчі договори як джерело європейського права навколишнього середовища. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Рішення суду ЄС як джерело європейського права навколишнього середовища. Міжнародні договори ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

Тема 4. Принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу

Загальні принципи права ЄС і навколишнє середовище. Принципи європейського права навколишнього середовища.

Тема 5. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу

Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

2. Особлива частина

Тема 6. Збереження та охорона біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу

Концепція біологічного різноманіття у міжнародному та європейському праві. Збереження й охорона флори та фауни і природних середовищ існування у законодавстві ЄС. Правове регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни у рамках ЄС. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів (ГМО).

Тема 7. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату

в рамках Європейського Союзу

Стратегія Європейського Союзу зі зміни клімату. Законодавство ЄС у сфері зменшення викидів парникових газів. Правове регулювання торгівлі квотами у європейському праві. Альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

Тема 8. Правове регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу

Загальна характеристика законодавства ЄС у сфері поводження з відходами. Основні положення правового регулювання поводження з відходами. Правове регулювання операцій поводження з відходами. Правове регулювання поводження з окремими видами відходів.

Тема 9. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Співпраця України і ЄС в сфері охорони навколишнього середовища. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

II. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Загальна частина

Тема 1.

Формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права

Питання для обговорення

1. Історія формування права навколишнього середовища ЄС.
2. Поняття та місце європейського права навколишнього середовища в системі європейського права.
3. Охорона навколишнього природного середовища як пріоритетний обов'язок держав-членів ЄС.
4. Екологічні права та обов'язки громадян за законодавством держав-членів ЄС.
5. Перспективи розвитку європейського права навколишнього середовища.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати основні етапи формування, поняття та місце права навколишнього середовища ЄС в системі європейського права. Для цього студентам слід опрацювати низку відповідних європейських нормативно-правових актів. В результаті належного освоєння теми студенти мають визначити перспективи розвитку європейського права навколишнього середовища.

Практичні завдання

1. Особливості національного права навколишнього середовища держав-членів ЄС (на 1-ше семінарське заняття – Іспанія).
  2. Аналіз справи «Лопес Остра проти Іспанії».
- Див. посилання: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_348/page

Тема 2.

Предмет і структура права навколишнього середовища Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Управління охороною навколишнього середовища в ЄС.
2. Компетенція ЄС у галузі охорони навколишнього середовища.
3. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.
4. Інструменти та механізми ЄС в сфері охорони навколишнього середовища.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати зміст управління охороною навколишнього середовища в ЄС. Також слід визначити компетенцію ЄС в галузі охорон навколишнього природного середовища та предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.

Студентам варто звернути увагу на інструменти та механізми ЄС в сфері охорони навколишнього середовища.

Практичні завдання

1. Особливості національного права навколишнього середовища держав-членів ЄС (на 2-ге семінарське заняття – Італія).
  2. Аналіз справи «Гуерра та інші проти Італії».
- Див. посилання: <https://rm.coe.int/168044e84d>.

Тема 3.

Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Установчі договори як джерело європейського права навколишнього середовища.
2. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.
3. Рішення суду ЄС як джерело європейського права навколишнього середовища.
4. Міжнародні договори ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати значення установчих договорів, норм вторинного права ЄС, рішень суду ЄС, міжнародних договорів ЄС як джерел європейського права навколишнього середовища.

Практичні завдання

1. Особливості національного права навколишнього середовища держав-членів ЄС (на 3-тє семінарське заняття – Німеччина).
  2. Аналіз справи «Дубецька та інші проти України».
- Див. посилання: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_689

Тема 4.

Принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Загальні принципи права ЄС і навколишнє середовище.
2. Принципи європейського права навколишнього середовища.
  - 2.1. Принцип попередження.
  - 2.2. Принцип перестороги.
  - 2.3. Принцип відшкодування шкоди шляхом її усунення на початку виникнення.

2.4. Принцип інтеграції екологічних питань у політику та дії ЄС.

2.5. Принцип сталого розвитку.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття і суть принципів права навколишнього середовища ЄС. Зокрема, потрібно дослідити зв'язок загальних принципів ЄС і навколишнього середовища, після цього охарактеризувати систему принципів європейського права навколишнього середовища.

Практичні завдання

1. Особливості національного права навколишнього середовища держав-членів ЄС (на 4-те семінарське заняття – Франція).

2. Аналіз справи «Гримковська проти України».

Див. посилання: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_729

Тема 5.

Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

1.1. Рада ЄС.

1.2. Європейський Парламент.

1.3. Європейська Комісія.

1.4. Суд Європейських Співтовариств.

1.5. Омбудсмен ЄС.

1.6. Європейський інвестиційний банк.

2. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

2.1. Європейське агентство з навколишнього середовища.

2.2. Консультативні органи у сфері охорони навколишнього середовища на рівні ЄС.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Необхідним буде дослідження спеціальних органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, зокрема, Європейського агентства з навколишнього середовища та консультативних органів у сфері охорони навколишнього середовища на рівні ЄС.

Практичні завдання

1. Особливості національного права навколишнього середовища держав-членів ЄС (на 5-те семінарське заняття – Польща).

2. Основні екологічні проблеми та напрями екологічної політики країн-кандидатів на вступ до ЄС.

3. Аналіз справи «Дземюк проти України».

Див. посилання: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a51

2. Особлива частина

Тема 6.

Збереження та охорона біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Концепція біологічного різноманіття у міжнародному та європейському праві.
2. Збереження й охорона флори та фауни і природних середовищ існування у законодавстві ЄС.
3. Правове регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни у рамках ЄС.
4. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів (ГМО).

У процесі вивчення теми студенти повинні дослідити концепцію біологічного різноманіття у міжнародному та європейському праві, з'ясувати заходи збереження й охорони флори та фауни і природних середовищ існування у законодавстві ЄС. Студентам слід володіти знаннями щодо правового регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни у рамках ЄС, порядку охорони біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів (ГМО).

Практичні завдання

1. Аналіз справи про дотримання права громадян на сприятливе та безпечне для життя довкілля, збереження ПЗФ України і захист біорізноманіття.
Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/zberezhennya-pzf-ukrayiny-i-zahyst-bioriznomanittya-2/>
2. Аналіз справи про захист тварин.
Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/poriatunok-vedmedia/>
3. Опрацювати статтю Персі Шмайзер. ГМО – це найбільший наступ на життя [Електронний ресурс] / Персі Шмайзер // ORGANIC UA. – 2009. – № 2. – Режим доступу : <http://organic.ua/uk/2012/23/712-persi-shmajzer-gmo-ce-najbilshyj-nastup-na-zhyttja>

Тема 7.

Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Стратегія Європейського Союзу зі зміни клімату.
2. Законодавство ЄС у сфері зменшення викидів парникових газів.
3. Правове регулювання торгівлі квотами у європейському праві.
4. Альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати цілі та напрями Стратегії ЄС зі зміни клімату, дослідити законодавство ЄС у відповідній сфері. Необхідно звернути увагу на порядок правового регулювання торгівлі квотами у європейському праві, альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

Практичні завдання

1. Охарактеризувати посткіотський переговорний процес.
2. Дослідити кращий міжнародний досвід щодо попередження та адаптації до змін клімату.
3. Аналіз справи про налагодження в Україні контролю за діяльністю із торгівлі квотами на викиди парникових газів та забезпечення доступу громадськості до інформації про торгівлю викидами парникових газів, яка здійснюється в рамках Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/mizhnarodna-torgivlya-kvotamy-na-vykydy-parnykovykh-gaziv-ukrayinoyu/>

4. Аналіз справи про забезпечення належного доступу до інформації в Національному електронному реєстрі антропогенних викидів.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/natsionalne-ahentstvo-ekolohichnykh-investytsii-dostup-do-informatsii-v-natsionalnomu-elektronnomu-reiestri-antropohennykh-vykydiv/>

Тема 8.

Правове регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика законодавства ЄС у сфері поводження з відходами.
2. Основні положення правового регулювання поводження з відходами.
3. Правове регулювання операцій поводження з відходами.
4. Правове регулювання поводження з окремими видами відходів.

У процесі вивчення теми студенти повинні охарактеризувати законодавство ЄС у сфері поводження з відходами, з'ясувати основні положення правового регулювання поводження з відходами, операцій поводження з відходами та з окремими їх видами.

Практичні завдання

1. Визначити та охарактеризувати сучасні технології щодо переробки та утилізації відходів.
2. Дослідити розширену відповідальність виробника як кращий міжнародний досвід щодо цивілізованого поводження з відходами.

3. Аналіз справи про захист права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (попередження спалення та подальшого ввезення небезпечних відходів (Гудрони)).

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/poperedzhennia-spalennia-ta-podalshoho-vvezennia-nebezpechnykh-vidkhodiv-hudrony/>

Тема 9.

Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Питання для обговорення

1. Співпраця України і ЄС в сфері охорони навколишнього середовища.
2. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

У процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати основні напрями співпраці України і ЄС в сфері охорони навколишнього середовища, дослідити порядок та перспективи адаптації екологічного законодавства України до стандартів ЄС.

Практичні завдання

1. Опрацювати Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року № 2818-VI та визначити основні цілі, завдання державної екологічної політики України, шляхи їх досягнення, реалізації.

Див. посилання: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

2. Аналіз справи про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання Мінприроди до вчинення дій щодо виконання взятих на себе зобов'язань згідно Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату (РКООНЗК) та Кіотського протоколу до неї, а також норм національного законодавства, яке приймалося для реалізації положень вищевказаних міжнародних документів.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/zakhyst-prava-na-bezpechne-dlia-zhyttia-ta-zdorov-ia-dovkillia/>

3. Аналіз справи необхідність закриття Грибовицького сміттєзвалища та початок його безпечної рекультивациі.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/vyrishennia-problemy-hrybovyskoho-smittiezvalyshcha-ta-problem-povodzhennia-iz-tpv-mista-lvova/>

III. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Співвідношення понять «навколишнє середовище», «право навколишнього середовища», «екологічне право».
2. Вплив міжнародного права навколишнього середовища на європейське право навколишнього середовища.
3. Чим обумовлюється необхідність регулювання еколого-правових питань на рівні Європейського Співтовариства.
4. Співвідношення європейського та національного права навколишнього середовища.
5. Поняття «дуалізм компетенції» в контексті європейського права навколишнього середовища.
6. Головні екологічні проблеми на території Європейського Союзу.
7. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.
8. Принципи як джерела європейського права навколишнього середовища.
9. Розмежування директив від регламентів Європейського Співтовариства.
10. Правова природа рекомендацій та висновків Європейського Співтовариства.
11. Принцип пропорційності та принцип субсидіарності в європейському праві навколишнього середовища.
12. Головні інструменти застосування принципу «забруднювач платить».
13. Приклади застосування «принципу перестороги».
14. Законодавча процедура прийняття рішень з питань охорони навколишнього середовища.
15. Поняття преюдиційної процедури та її роль в охороні довкілля.
16. Значення створення мережі «Натура 2000» для збереження біологічного різноманіття.
17. Поняття «середовище існування».
18. Співвідношення понять «природне середовище існування», «середовище існування видів», «особлива охоронювана територія», «особлива заповідна територія».
19. Значення регулювання торгівлі видами флори і фауни для збереження біологічного різноманіття.
20. Головні завдання Європейської програми зі зміни клімату.
21. Основні напрямки Європейської стратегії зі зміни клімату.
22. Поняття та суть «торгівлі квотами».
23. Альтернативні види енергії у боротьбі зі зміною клімату.
24. Суть управління відходами.
25. Співвідношення Рамкової директиви про відходи з іншими актами ЄС про відходи.
26. Відмінності у регулюванні переміщення відходів у межах та за межі Співтовариства.
27. Основні напрямки співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля.

IV. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Базова

1. Екологічне право України : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Право, 2009. – 328 с.
2. Екологічне право України : навч. посіб. / Н.Р.Кобецька. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
3. Комарницький В. М., Шевченко В. І., Єлькін С. В. Екологічне право: Навчальний посібник. – 3-є вид. Центр навчальної літератури, К.: 2006. – 224 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848 с.
5. Європейське право навколишнього природного середовища : навчальний посібник / За ред. М. М. Микієвича, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякової – Львів, 2004. – 256 с.
6. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. – 336 с.

Допоміжна

1. Договір про заснування Європейського Співтовариства.
2. Рішення № 1600/2002/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 липня 2002 року щодо Шостої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища.
3. Директива Ради 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. (зі змінами, внесеними Директивою 97/11/ЄС від 3 березня 1997 р.) щодо оцінки впливу деяких державних і приватних проектів на навколишнє середовище.
4. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27 червня 2001 року стосовно оцінки впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище.
5. Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 28 січня 2003 року про доступ громадськості до екологічної інформації, яка замінює Директиву Ради 90/313/ЄЕС.
6. Директива Ради 96/61/ЄС щодо всеохоплюючого запобігання і контролю забруднень від 24 вересня 1996 року.
7. Директива 2001/81/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2001 року щодо національних граничних величин викидів деяких забруднювачів атмосфери.
8. Директива Ради 93/76/ЄЕС спрямована на обмеження викидів вуглекислого газу шляхом підвищення ефективності використання енергії (SAVE) від 13 вересня 1993 року.
9. Директива Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів.

10. Директива Ради 92/3/Євратом про нагляд та контроль за перевезеннями радіоактивних відходів між державами-членами до Співтовариства та із нього від 3 лютого 1992 року.

11. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про збереження природних середовищ існування і дикої фауни та флори.

12. Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1946/2003 від 15 липня 2003 року про транскордонне перевезення генетично модифікованих організмів.

13. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 16 червня 1994 року.

14. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України.

15. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.

Підручники, додаткова література

1. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. – Львів. – 2009. – 203 с.

2. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони наколишнього середовища. – Львів, 2004. – 192 с.

3. Данилюк Л. Р. Право навколишнього середовища Європейського Союзу: хрестоматія до дисципліни. Івано-Франківськ: НБ ПНУ, 2017. 10 с.
URL: <http://lib.pu.if.ua/elibrary-res.php?a=%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F&nom=2>.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка – <http://lib.if.ua/>

3. Наукова бібліотека ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – <http://lib.pu.if.ua>

4. Сайт Міністерства екології та природних ресурсів України – <http://www.menr.gov.ua>